

להחזיק טובה לתלמידים

ויאמר אליהם שימו לבבכם לכל הדברים אשר אנכי מעיד בכם היום אשר תצו את בניכם לשמר לעשות את כל דברי התורה הזאת: (דברים לב מו).¹

ספרי דברים פרשת האזינו פסקא שלה

"ויאמר אליהם שימו לבבכם לכל הדברים אשר אנכי מעיד בכם היום" - צריך אדם להיות לבו ועיניו ואזניו מכוונים לדברי תורה וכן הוא אומר: "בן אדם שים לבך וראה בעיניך ובאזניך שמע את כל אשר אני מדבר אתך... ושמך לבך למבוא הפית בכל מוצאי המקדש" (יחזקאל מד ה).² ומה בית המקדש שנראה בעינים ונמדד ביד צריך אדם שיהו לבו ועיניו ואזניו מכוונים, דברי תורה שהם כהררים התלויים בשערה על אחת כמה וכמה.³

"אשר תצו את בניכם לשמר לעשות", אמר להם: צריך אני להחזיק לכם טובה שתקיימו את התורה אחרי; אף אתם צריכים שתחזיקו טובה לבניכם שיקיימו את התורה אחריכם. מעשה שבא רבינו מלדיקא ונכנס רבי יוסי ברבי יהודה ורבי אלעזר בן יהודה וישבו לפניו.⁴ אמר להם: קרבו!⁵ לכם אני צריך, להחזיק לכם טובה שתקיימו את התורה אחרי. אף אתם צריכים שתחזיקו טובה לבניכם שיקיימו את התורה אחריכם. אילו אין משה גדול ואילולא אחרים קבלו תורה על ידו, לא היתה שוה. אנו על אחת כמה וכמה. לכך נאמר: "אשר תצו את בניכם".⁶

ראו נוסח אולי בהיר קצת יותר של המעשה, במדרש תנאים לדברים (הופמן) דברים פרשת האזינו פרק לב פסוק מו: "מעשה שבא רבינו מלדיקא, נכנס ר' אלעזר בירבי שמעון ור' יוחנן בן ברוקה וישבו לפניו. אמר להן: קרבו לכאן, קרבו לכאן! לא זו מקרבן עד שקרבן לפני רגליו. אמר להם: צריכין אנו להחזיק לכם טובה שקיימתם את התורה אחרינו. אף אתם צריכין להחזיק טובה לדורות הבאים אחריכם שהן מקיימין את התורה אחריכם. או אינו אלא, משה רבן של כל הנביאים, שאילולי אחרים שקיימו את תורתו מה היתה תורתו שוה".

מורה טוב מפנים שתלמידיו הם שמקיימים אותו ומחזיק להם טובה. מה הייתה שווה תורת משה ותורתם של כל חכמי הדורות שעברו אילולי אנחנו שמקיימים אותה! הבו שבח והלל לדורות הנוכחים והבאים.

גמרא תענית דף ז עמוד א – ומתלמידי יותר מכולם

אמר רב נחמן בר יצחק: למה נמשלו דברי תורה כעץ, שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה, לומר לך: מה עץ קטן מדליק את הגדול - אף תלמידי חכמים, קטנים מחדדים את הגדולים.⁷ והיינו דאמר רבי חנינא: הרבה למדתי מרבתי ומחבירי יותר מרבתי, ומתלמידי יותר מכולן.⁸

¹ אלה דברי משה לאחר שקרא לפני בני ישראל את שירת האזינו. ראו שלושת הפסוקים שם: "ויכל משה לדבר את כל הדברים האלה אל כל ישראל: ויאמר אליהם שימו לבבכם לכל הדברים אשר אנכי מעיד בכם היום אשר תצו את בניכם לשמר לעשות את כל דברי התורה הזאת: כי לא דבר רק הוא מכם כי הוא חייכם ובדבר הזה תאריכו ימים על האדמה אשר אתם עברים את הירדן שמה לרשתה". ראו דבריו [לא דבר רק הוא מכם](#) בפרשת האזינו. וכאן נתמקד בפסוק האמצעי שמובא למעלה.

² ראו פסוק דומה ביחזקאל פרק מ פסוק ד. ונוסח ספרי המודפס חלו שיבושים בציטוט זה ואנו הרשינו לעצמנו לתקן.
³ עד כאן, דרשה על חיצו הראשון של הפסוק שהאדם צריך אדם לכוון לבו ועיניו ואזניו לשמוע דברי תורה ("הררים התלויים בשערה", לקוח ממסכת חגיגה פרק א משנה ח). ברוח זו, היינו מצפים לדרשת המשך פשוטה ומשלימה כגון שבאותו אופן אתם גם מצווים לצוות את בניכם שישמרו גם הם את ציווי התורה, שיהיו גם לבותיהם שלהם, עיניהם ואוזניהם מכוונים לשמוע דברי תורה ולקיימה. ומה שנכון לבנים, נכון לתלמידים שמרגע שנוסדו בתי ספר ולא כל אב יכול ללמד את בנו, החובה עוברת ליחסי רב תלמיד (ספרי דברים לד, רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק א). אבל המדרש להלן סולל דרך שונה ומפתיעה.

⁴ בריחוק מקום כסימן של כבוד. ראו באבות דרבי נתן נוסח א פרק מ מתי מתקרב ויושב הוא רצוי ומתי מתרחק ויושב הוא רצוי.
⁵ התקרבו אלי, למה אתם יושבים רחוק ממני?

⁶ על מנת שתתקיים התורה לאורך הדורות צריך שיתקיימו שני תנאים. שהדור הנוכחי הוא למדן מעמיק ולומד תורה כראוי (ולוואי בדרגתו של משה), ובה בעת, שהוא גם מלמד טוב ומשכיל להעביר את התורה לדור הבא. אם לא שני תנאים אלה – איז זה שוה. ואנחנו שאיננו כמשה, לפחות נקפיד על התנאי השני, היינו להחזיק טובה לתלמידים. אפשרות אחרת להסביר משפט קשה זה (ובהנחה שנפל שיבוש במשפט ועל סמך נוסח מדרש תנאים לדברים (להלן) היא שאפילו גדול כמשה, אם לא היו מי שקבלו תורה ממנו, כל פעלו לא היה שוה.

⁷ שראש הישיבה או מגיד השיעור פונה בתחילת השיעור אל התלמידים ואומר: מי מוכן לחזור ולסכם את הסוגיה שלמדנו עד כאן? וכשאחד התלמידים ששם נפשו בכפו וחוזר על השיעור של אתמול, ראש הישיבה (הקתדרה) נזכר בעצמו בלימוד של אתמול וממשיך משם (מתוך "עולם הישיבות").

⁸ וכמעט דרשנו: עץ חיים היא למי שמחזיק תלמידים טובים שסופם עולים עליו. ונראה שאפשר לחבר לכאן גם את הדרשות על הפסוק "מכל מלמדי השכלתי". וביותר, את הדרשה על הערבים, שיר השיירים רבה פרשה א: "בשעה שעמדו ישראל לקבל התורה,

מחלקי המים

מים אחרונים: הביטוי להחזיק טובה מופיע במקורות בהקשרים לא מעטים וראוי לדף בפני עצמו. ראו למשל בגמרא יומא פו ע"ב שהקב"ה מתפייס וסולח לאדם שעבר עבירה בסתר "ולא עוד, אלא שמחזיק לו טובה". ומנגד, בגמרא כתובות סח ע"א על עניים שאינם הגונים: "בואו ונחזיק טובה לרמאין, שאלמלא הם היינו חוטאין בכל יום". ויש עוד. אך בהקשר נושאנו כאן, נראים מתאימים דברי רבן יוחנן בן זכאי באבות דרבי נתן נוסח א פרק יד: "אם עשית תורתך הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת". ואולי עוד יותר, דברי משה לקב"ה באגדה על לקיחת התורה בגמרא שבת פט ע"א: ... אמר לו: וכי מה אני שנתן לי הקב"ה תורה? אמר לו הקב"ה למשה: משה, בדאי אתה? - אמר לפניו: ריבונו של עולם, חמודה גנוזה יש לך שאתה משתעשע בה בכל יום. אני אחזיק טובה לעצמי?". משה לא מחזיק טובה לעצמו!

אמר להם: אני נותן לכם תורת - הביאו לי ערבים טובים שתשמרוה ואתננה לכם. אמרו: אבותינו עורבים אותנו. אמר להם הקב"ה: אבותיכם יש לי עליהם. ... אמרו לפניו: רבש"ע, נביאינו ערבין לנו. אמר להם: יש לי עליהם, שנאמר: "והרועים פשעו בי (ירמיה ב ח אמרו: הרי בנינו עורבים אותנו. אמר הקב"ה: הא ודאי ערבים טובים! על ידיהם אתננה לכם, זהו שכתוב: מפי עוללים ויונקים יסדת עוז (תהלים ח ג)".